

Nr 97.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag
angående vissa ändringar i lagen den 7 december
1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster;
given Stockholms slott den 28 februari 1941.*

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag angående vissa ändringar i lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster.

GUSTAF.

Edgar Rosander.

Förslag

till

L a g**angående vissa ändringar i lagen den 7 december 1934 (nr 573)
om tillsättning av prästerliga tjänster.**

Härigenom förordnas, dels att till 3 § lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster skall fogas ett nytt moment av nedan angivet innehåll dels ock att 32 § 2 mom. samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

3 §.

5. Präst, som tillhör Visby stift och där fullgjort prästerlig tjänstgöring under minst tio år, skall äga befodringsrätt till ordinarie prästerlig tjänst jämväl inom annat stift. Då sådan präst vunnit befodran till kyrkoherdetjänst inom annat stift, har omförmälda rätt för honom upphört.

32 §.

2. Valet skall — — — valet angivits. När alla, som vid det för valets slut fastställda klockslaget äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, skall omröstningen förklaras avslutad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1942.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 7 februari 1941.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge, anmäler efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet fråga angående vissa ändringar i lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster samt anför härutinnan:

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 25 november 1938 (nr 19) har kyrkomötet anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, om och i vad mån vidgad ansökningsrätt till prästerliga befattningar i riket må tilläggas dem, som komma att prästvigas för Visby stift, samt framlägga det förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Kyrkomötet har därjämte i skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 november 1938 (nr 6) framhållit såsom önskvärt att, när anledning till ändring i lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster gives, jämväl sådan ändring av 32 § 2 mom. nämnda lag vidtages, att nu gällande bestämmelse rörande prästvals avslutande erhåller motsvarande avfattning, som i kommunala vallagen och lagen om val till riksdagen meddelats beträffande däri avsedda val.

Över kyrkomötets ifrågavarande framställningar ha samtliga domkapitel avgivit infortrade utlåtanden, därvid beträffande framställningen om ändring av gällande bestämmelse rörande prästvals avslutande domkapitlet i Visby tillika överlämnat yttranden från kontraktsprostarna i Visby stift.

Omförmälda framställningar ha därefter blivit föremål för övervägande inom ecklesiastikdepartementet, varvid utarbetats förslag till *lag angående vissa ändringar i lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster.*

Frågan om utvidgad befodringsrätt för präster tillhörande Visby stift.

Kyrkomötets framställning den 25 november 1938, vilken jag först upp-tager till behandling, har till syfte att åt präster tillhörande Visby stift bereda en mera vidsträckt befodringsrätt än som enligt lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster (prästvalslagen) i allmänhet tillkommer prästerskapet.

Enligt 3 § 1 mom. prästvalslagen åtnjuter präst befodringsrätt till präst-

terlig tjänst endast inom det stift han tillhör, därest han ej enligt 28 § nämnda lag varder av församling i annat stift kallad till fjärde provpredikant eller eljest enligt prästvalslagen äger vidsträcktare rätt eller ock sådan rätt särskilt meddelats honom av Konungen. Jämlikt 3 § 2 och 3 mom. prästvalslagen skall emellertid befordringsrätt till domprostbefattning samt till prästerlig tjänst i Stockholm stå öppen för hela rikets prästerskap och skall präst, som tillhör Härnösands eller Luleå stift, äga befordringsrätt inom båda dessa stift. Befordringsrätt till ordinarie prästerlig tjänst inom vilket stift som helst föreligger därjämte enligt 3 § 4 mom. prästvalslagen för prästmän, som inneha eller innehaft vissa särskilt uppräknade befattningar. Berörda förmån tillkommer sålunda präst, som är eller varit anställd i svenska kyrkans missionsstyrelses tjänst såsom missionär bland icke kristna folk, i svenska kyrkans missionsstyrelses eller sjömansvårdsstyrelses tjänst såsom sjömanspräst eller eljest för verksamhet bland svenskar i utlandet, i sådan sekreterarbefattning hos svenska kyrkans missionsstyrelse, sjömansvårdsstyrelse eller diakonistyrelse, som finnes upptagen i de för styrelsen fastställda stadgar, såsom pastor vid svensk församling i utlandet, för vilken kyrkoordning blivit av Konungen fastställd, samt vid central straff- eller arbetsanstalt i sådan predikantbefattning, med vilken ej får förenas annan syssla än predikantstjänst vid läns- och kronohäkte, eller såsom pastor vid statens uppfostringsanstalt å Bona. Härvid förutsättes dock, att vederbörande prästman under minst åtta år tjänstgjort i en eller flera av ifrågavarande befattningar samt att han icke vunnit befordran till kyrkoherdetjänst. Enligt 13 § 1 mom. prästvalslagen skall vidare ansökningsrätt stå öppen för hela rikets prästerskap i sådana fall, då ny ansökningstid skall utsättas för en ledig prästerlig tjänst, till vilken tre behöriga sökande icke anmält sig inom den första ansökningstidens utgång.

Den i 3 § 1 mom. prästvalslagen stadgade inskränknigen i prästerskaps ansöknings- och befordringsrätt leder sitt ursprung från den förr i tiden gällande s. k. indigenatsrätten, jus indigenatus, eller infödingsrätten, enligt vilken prästman i allmänhet ej ägde att söka anställning och befordran annorstädes än inom det stift, där han var född. I denna sin egentliga och mera omfattande betydelse bibehöll sig indigenatsrätten till den 4 november 1876, då Kungl. Maj:t i enlighet med riksdagens beslut och efter inhämtande av kyrkomötets samtycke förordnade, att vad lag och särskilda författningar innehölle därom, att ej någon kunde vinna inträde i prästämbetet inom annat stift, än där han vore född, skulle upphöra att vara gällande. Sedan den tiden existerar indigenatsrätten — såsom stiftsbandet allt fortfarande ej sällan betecknas — endast i den överflyttade bemärkelsen, att prästmans ansökningsrätt i regel är inskränkt till det stift han tillhör, och genom senare lagstiftning ha därjämte ytterligare vissa lättnader i stiftsbandet kommit att inträda.

I samband därmed, att Luleå stift inrättades, föreskrevs sålunda genom lag den 27 oktober 1903 om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning av prästerliga tjänster, att präst, som tillhörde Härnösands eller Luleå stift, skulle äga befordringsrätt inom båda dessa stift. Genom lagen den 9 december 1910 angående tillsättning av prästerliga tjänster löstes vidare stiftsbandet dels i fråga om domprostbefattningarna och dels för sådana fall, då ny ansökningstid skulle utsättas för en ledig prästerlig tjänst, till vilken tre behöriga sökande icke anmält sig inom den första ansökningstidens utgång. Enligt sistnämnda lag förelåg därjämte för prästmän som innehade vissa särskilt uppräknade befattningar, utan inskränkning av stiftsbandet, extra ansökningsrätt i de fall, då Konungen hade att tillsätta kyrkoherdetjänst utan att därvid vara bunden inom det föreliggande förslaget. Dylik ansökningsrätt tillkom sålunda vissa utomlands tjänstgörande präster ävensom vissa fångpredikanter. Ifrågasvarande grupp av prästmän, vilka enligt 1910 års lag ägde extra ansökningsrätt, tillerkändes sedermera genom nu gällande prästvalslag befordringsrätt inom vilket stift som helst, varigenom de erhöilo möjlighet att jämväl i vanlig ordning hos vederbörande domkapitel söka såväl kyrkoherde- som komministerstjänst utom det egna stiftet, och blev i samband härmed gruppen även något utvidgad.

Kyrkomötets framställning den 25 november 1938, vilken kan sägas gå ut på beredande av ytterligare viss lättnad i stiftsbandet, i det den har till syfte att åt präster tillhörande Visby stift bereda en mera vidsträckt befordringsrätt än som med hänsyn till stiftsbandet i allmänhet är medgiven, var föranledd av en av biskopen Torsten Ysander m. fl. vid 1938 års kyrkomöte väckt motion (nr 29), däri föreslagits, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t medgiva dem, som komme att prästvigas för Visby stift, rätt att efter viss tids tjänstgöring å Gotland söka ordinarie prästerlig beställning inom övriga stift. Till stöd för detta förslag hade i motionen anförts bland annat följande:

Visby stift, som omfattade knappt 60,000 invånare, intog genom sitt ringa befolkningstal och genom sitt avskilda och isolerade läge en särställning inom svenska kyrkan. Dessa förhållanden orsakade också olikartade och kännbara svårigheter för det kyrkliga livet. Icke minst kännbar och iögonenfallande bleve svårigheten beträffande prästrekryteringen. Stiftet, som vore delat på 92 församlingar, kunde icke försörja sig självt med prästerliga krafter. 60 procent av stiftets nu tjänstgörande präster vore födda på fastlandet, och sedan år 1934 hade allenast en gotlänning prästvigts för tjänstgöring på Gotland. Det låge i sakens natur, att de flesta prästkandidater i första hand sökte vinna inträde i sina hemstift eller med dessa likartade stift. Erfarenheten visade också, att de prästkandidater, som hade sin hemort på fastlandet och som vore obekanta med förhållandena på Gotland, kände sig osäkra om möjligheten att trivas på Gotland och därför tvekade att räkna med Visby stift vid valet av det stift, för vilket de sökte vinning. Även om det senare visade sig, att den fastlänning,

som prästvigdes för Visby stift, väl kunde finna sig till rätta där, utgjorde dock denna förklarliga tvekan att för all framtid binda sig till Gotland ett stort hinder för prästrekryteringen, och det syntes uppenbart att denna olägenhet måste undanröjas. Det förslag, som i olika sammanhang framförts, att ansökningsrätten till prästerlig tjänst skulle göras gemensam för Visby stift och något av fastlandsstiften kunde knappast föra till frågans lösning, även om det vore värt beaktande. Rimligare syntes vara, att de som sökte inträde i Visby stift tillförsäkrades rätt att efter viss tids tjänstgöring där, exempelvis femton år, söka ordinarie tjänst i övriga stift. Därigenom skulle rädslan att binda sig för livet till tjänstgöring på en isolerad ö med utpräglad egenart elimineras. Prästkandidaterna skulle i förväg veta att, lika väl som en utlandspräst efter viss tid hade möjlighet att komma hem, den fastlänning som icke funne sig kunna trivas på Gotland skulle äga liknande möjlighet. Vid ställningstagande till frågan om sålunda föreslagna ansökningsrätt för präster tillhörande Visby stift finge ock beaktas, att olägenheten därav för övriga stift syntes bli mycket ringa med hänsyn därtill, att Visby stift icke hade mer än omkring 45 tjänstgörande präster.

Kyrkomötet, som på hemställan av kyrkolagsutskottet beslöt att hos Kungl. Maj:t göra den framställning i ämnet, vilken återfinnes i kyrkomötets skrivelse den 25 november 1938, har i berörda skrivelse anfört:

I motionen har framhållits, att Visby stift, som omfattar knappt 60,000 invånare, är delat på 92 församlingar med omkring 45 tjänstgörande präster, att 60 procent av stiftets nu tjänstgörande präster äro födda på fastlandet samt att sedan år 1934 allenast en gotlänning prästvigts för tjänstgöring på Gotland. Dessa fakta giva vid handen, att stiftet är för litet för att dess behov av präster skall kunna tillgodoses inom dess eget område.

Ännu en omständighet, som försvårar prästrekryteringen i stiftet, är Gotlands isolerade läge. Erfarenheten har visat, att prästkandidater, som ha sin hemort på fastlandet och äro obekanta med förhållandena på Gotland, i allmänhet äro ohågade att låta sig prästvigas för Visby stift.

Kyrkomötet anser det därför vara nödvändigt, att åtgärder vidtagas för att underlätta prästrekryteringen i stiftet.

Det i motionen framställda förslaget om vidgad ansökningsrätt efter viss tjänstgöringstid för prästerskapet i Visby stift till prästerliga befattningar i hela riket anser kyrkomötet vara ett uppslag till frågans lösning, som är värt att närmare undersökas. Kyrkomötet, som anser att principen om stiftsbandet icke bör rubbas utan trängande skäl, vill trots detta icke avvisa en anordning, som innebär ett avsteg från denna princip, men vill därvid betona, att grunden härför är den särställning, som Visby stift genom sin litenhet och sitt isolerade läge intager i förhållande till övriga stift i riket.

I de yttranden, som av domkapitlen avgivits över kyrkomötets ifrågasvarande framställning, har denna tillstyrkts av samtliga domkapitel, och ha domkapitlen därvid i allmänhet inskränkt sig till att i korthet uttala sin anslutning till vad kyrkomötet i sin skrivelse anfört. Ett mera utförligt yttrande i ärendet har emellertid avgivits av domkapitlet i Visby, som anfört bland annat följande:

Gotlands ringa folkmängd och övriga förhållanden syntes omöjliggöra, att Visby stift kunde försörja sig självt med prästerliga krafter. På de tre sista åren hade ingen infödd gotlänning prästvigts för tjänstgöring i Visby stift. Enligt studentkatalogernas uppgifter syntes det komma att dröja ännu minst tre år, innan någon i Gotlands nation inskriven teologie studerande kunde förväntas bliva prästvigd. Stiftet vore alltså till större delen beroende av det tillskott av prästerliga krafter, som det kunde erhålla från fastlandstiften. Av i Visby stift tjänstgörande präster vore ock 61,7 procent födda utom stiftet, och av dess prästerskap hade 25,5 procent icke ansökningsrätt inom Visby stift utan tillhörde, beträffande transport, annat stift för vilket de prästvigts. Gotlands relativt avskilda läge och i övrigt slutna egenart gjorde, att de teologie studerandena från fastlandstiften ofta med tvekan och i sista hand räknade med Gotland såsom av dem önskat arbetsfält. Det syntes ock vara av erfarenheten bestyrkt, att den från fastlandet överflyttade prästmannen i åtskilliga fall efter viss tid kände isoleringen tung och arbetshämmande. Därtill komme, att Visby stift icke inneslöte några pastorat av större arbetsuppgifter eller större förmåner, till vilka transport kunde ställas i utsikt. Därest möjlighet bereddes stiftets prästerskap att efter viss tids tjänstgöring vinna transport till fastlandet, skulle viss trygghet givas de unga prästkandidaterna mot de isoleringsrisker, som de nu räknade med och som nu avhölle dem från Visby stift. De skulle genom en dylik säkerhetsförmån kunna räkna med Visby stift såsom en lika naturlig arbetsmöjlighet som andra stift. Den i kyrkomötets skrivelse omnämnda utvägen syntes domkapitlet framkomlig och lämplig. Domkapitlet ville för sin del föreslå, att rätt till ansökningsrätt tillhörande utan hinder av stiftsband tillerkändes de prästmän, som komme att prästvigas för Visby stift eller genom övergång i ansökningshänseende komme att tillhöra Visby stift och som där efter prästvigning för Visby stift eller övergång till detsamma fullgjort väl vitsordad tjänstgöring under tio år. En tjänstgöringstid av tio år syntes domkapitlet vara den maximala tjänstgöring, som kunde föreskrivas såsom villkor. Föreskrevs längre tjänstgöring, komme förmånen att förfela den avsedda psykologiska verkan. De unga prästkandidaterna komme icke att uppmuntras eller tryggas av en förmån, som skötes för långt i framtiden. Med hänsyn till att det för en och annan av de präster, som för närvarande tillhörde Visby stift, uppkommit svårigheter att finna sig till rätta med det avskilda läget hemställde domkapitlet tillika, att även det nuvarande prästerskapet i Visby stift måtte erhålla den rätt, som nu föreslagits för de präster, vilka framdeles komme att tillhöra stiftet.

Jag har i det föregående erinrat om, hurusom den i 3 § 1 mom. prästvalslagen stadgade inskränkningen i prästerskapets ansöknings- och beföringsrätt leder sitt ursprung från den förr i tiden gällande indigenatsrätten eller infödingsrätten, enligt vilken prästman i allmänhet ej ägde att söka anställning och beföring annorstädes än inom det stift, där han var född. Ehuru detta krav på infödingskap numera bortfallit, torde man nog dock alltjämt kunna räkna med att många av dem, som ägna sig åt prästkallet, gärna vilja i första hand erbjuda sina tjänster åt det stift, som de av födseln tillhöra och med vilket de av sådan anledning känna närmare förtrogen-

het, samt att till följd härav prästerskapet i de särskilda stiftet i regel kan till väsentlig del rekryteras med präster, som äro födda inom vederbörande stift.

Vad beträffar Visby stift, torde det emellertid vara uppenbart, att detta stift, vars folkmängd enligt statistiska centralbyråns senaste uppgifter icke uppgår till mer än något öfver 58,000 invånare, är av alltför ringa omfattning för att dess behov av präster skall kunna tillgodoses inom dess eget område. Enligt vad domkapitlet i Visby meddelat i sitt yttrande öfver kyrkomötets ifrågavarande framställning, utgöres ock det nu i tjänst varande prästerskapet inom Visby stift till något mer än 60 procent av präster, som äro födda utom stiftet.

Visby stift är följaktligen med avseende å rekryteringen av dess prästerskap till öfvervägande del beroende av det tillskott av prästerliga krafter, som det kan erhålla från de övriga stiftet. Härvid ha emellertid yppat sig vissa svårigheter, vilka sammanhånga med Gotlands förhållandevis avskilda läge. Dessa svårigheter ha måhända visat sig mindre framträdande, när det gällt att från andra stift erhålla sökande till prästerlig tjänst i sådana fall, då ansökningsrätt till tjänsten stått öppen för hela rikets prästerskap. Där i dylikt fall en sökande från något av fastlandsstiftet utnämnes till prästerlig tjänst inom Visby stift, bevarar han ju ock sin befodringsrätt inom det stift han tillhör och därmed även möjligheten att, därest han icke skulle finna sig till rätta med förhållandena på Gotland, söka transport till fastlandet. Den som prästviges för Visby stift har däremot på grund av stiftsbandet i regel icke möjlighet att söka prästerlig tjänst inom annat stift, och med hänsyn till Gotlands avskilda läge lär det vid sådant förhållande få anses vara väl förklarligt, om prästkandidater från fastlandet hysa viss obenägenhet mot att söka prästvigning för Visby stift och därigenom för framtiden binda sig till tjänstgöring på Gotland. Såsom kyrkomötet framhållit, har också erfarenheten visat, att prästkandidater, som ha sin hemort på fastlandet och äro obekanta med förhållandena på Gotland, i allmänhet icke äro hågade att låta prästviga sig för Visby stift. För det kyrkliga livets sunda utveckling torde det dock vara angeläget, att prästerliga krafter kunna tillföras stiftet ej blott därigenom att präster från andra stift anmäla sig såsom sökande till prästerliga tjänster i sådana fall, då ansökningsrätt står öppen för hela rikets prästerskap, utan även och framför allt därigenom att prästkandidater i tillräckligt antal söka prästvigning för Visby stift för att där begynna sin prästerliga gärning. I likhet med kyrkomötet anser jag det därför vara nödvändigt, att åtgärder vidtagas för att underlätta prästrekryteringen i stiftet.

Då den obenägenhet att söka prästvigning för Visby stift, som erfarenheten visat vara för handen, närmast beror av det förhållandet, att på grund av stiftsbandet möjlighet för närvarande i regel icke förefinnes för

präst att söka prästerlig tjänst utom det egna stiftet, torde det vara uppenbart, att en reform i syfte att underlätta prästrekryteringen i Visby stift bör gå ut på att i erforderlig utsträckning bereda dylik möjlighet åt prästerskapet i stiftet. I den motion, som föranlett kyrkomötets ifrågavarande framställning, har i sådant hänseende föreslagits, att de som komme att prästvigas för Visby stift skulle erhålla rätt att efter viss tids tjänstgöring å Gotland söka ordinarie prästerlig tjänst jämväl inom övriga stift. Detta förslag om vidgad ansökningsrätt efter viss tjänstgöringstid för prästerskapet i Visby stift till prästerliga befattningar i hela riket har kyrkomötet ansett vara ett uppslag till frågans lösning, som vore värt att närmare undersökas, och i de yttranden, som av domkapitlen avgivits över kyrkomötets framställning, ha domkapitlen i allmänhet uttalat sin anslutning till den ståndpunkt kyrkomötet sålunda intagit. Emellertid har, såsom av handlingarna i ärendet framgår, ett av domkapitlen i sitt yttrande framhållit, att en utvidgning av ansökningsrätten för prästerskapet i Visby stift även kunde tänkas anordnad på sådant sätt, att prästerskapet i stiftet erhöle gemensam ansökningsrätt med prästerskapet i något eller några av de övriga stift. Till stöd för en dylik anordning kunde måhända åberopas, att gemensam ansökningsrätt redan för närvarande förefinnes beträffande två av fastlandsstiften, i det att präst, som tillhör Härnösands eller Luleå stift, äger befodringsrätt inom båda dessa stift. Härvid är dock att märka, att denna för Härnösands och Luleå stift gemensamma ansökningsrätt, vilken tillkom i samband därmed att Luleå stift inrättades år 1904, har sin naturliga orsak i det förhållandet, att dessförinnan det område, som Luleå stift omfattar, tillhörde Härnösands stift. Vad beträffar Visby stift, föreligga däremot icke några särskilda omständigheter, vilka kunna sakligt motivera, att detta stift med avseende å prästerskapets befodringsrätt sammanföres med något eller några av de övriga stift, och bestämmandet av det eller de stift, med vilka Visby stift i sådant hänseende skulle sammanföras, komme i allt fall att bliva en fråga, som endast kunde avgöras mer eller mindre godtyckligt. Det lämpligaste och mest ändamålsenliga synes mig därför vara att, på sätt i motionen föreslagits, åt prästerskapet i Visby stift beredes rätt att efter viss tjänstgöringstid söka ordinarie prästerlig tjänst inom hela riket.

Beträffande frågan, huru denna tjänstgöringstid lämpligen bör bestämmas, kunna i viss mån olika meningar göras gällande. Härvid kan hänsyn tagas till den tjänstgöringstid av åtta år, som i 3 § 4 mom. prästvalslagen föreskrives såsom villkor för att där avsedda prästmän skola komma i åtnjutande av befodringsrätt inom vilket stift som helst. Vidare har man att beakta, såväl att utsträckt befodringsrätt icke bör tillerkännas prästerskapet i Visby stift efter så kort tjänstgöringstid, att risk uppkommer för alltför täta ombyten å de prästerliga befattningarna i stiftet,

som ock att för erhållande av utvidgad befodringsrätt icke heller bör föreskrivas så lång tjänstgöringstid, att ändamålet med ifrågavarande förmån äventyras. Ur dessa nu angivna synpunkter torde, i enlighet med vad domkapitlet i Visby föreslagit, omförmälda tjänstgöringstid lämpligen böra bestämmas till tio år. Beträffande präster, som med avseende å ansökningsrätt övergått från annat stift till Visby stift, uppkommer härvid den frågan, huruvida dessa präster skola äga tillgodoräkna sig jämväl sådan tjänstgöring inom Visby stift, som infallit under tid, då de ännu tillhörde annat stift. I denna fråga, som icke torde vara av någon större praktisk betydelse, har domkapitlet i Visby givit uttryck åt den uppfattningen, att endast tjänstgöring, som infallit efter övergången till Visby stift, bör få tillgodoräknas. Då emellertid den väsentliga förutsättningen för erhållande av utvidgad befodringsrätt i förevarande fall synes böra vara tjänstgöring på Gotland under en tid av tio år, torde övervägande skäl tala för att jämväl sådan tjänstgöring inom Visby stift, som fullgjorts före övergången till detta stift, bör få räknas vederbörande till godo. Att, såsom domkapitlet i Visby föreslagit, i detta sammanhang föreskriva, att den fullgjorda tjänstgöringen skall vara väl vitsordad, lär icke böra ifrågakomma, då till följd av bestämmelserna i 8 och 9 §§ prästvalslagen domkapitlet ha att vid uppgörande av förslag till prästerliga tjänster taga hänsyn till beskaffenheten av vederbörandes föregående tjänstgöring.

På sätt tidigare omnämnts, gäller såsom förutsättning för den över hela riket utsträckta befodringsrätt, som enligt 3 § 4 mom. prästvalslagen tillkommer där avsedda prästmän, att vederbörande icke vunnit befodran till kyrkoherdetjänst. I anslutning härtill torde ock för präst, som tillhör Visby stift, befodran till kyrkoherdetjänst inom annat stift böra medföra, att hans rätt att utom det egna stiftet söka prästerlig tjänst upphör.

Ehuru den utvidgade befodringsrätt, som nu föreslagits för prästerskapet i Visby stift, föranletts av nödvändigheten av att underlätta den blivande prästrekryteringen i stiftet, lär det dock få anses vara av rättvisa och billighet påkallat att, i anslutning till vad domkapitlet i Visby hemställt, ifrågavarande förmån tillerkännes även de präster, som redan vid tiden för lagändringens ikraftträdande tillhöra Visby stift.

På sätt skett i det inom ecklesiastikdepartementet utarbetade förslaget till lag angående vissa ändringar i prästvalslagen, torde de bestämmelser, som erfordras för beredande av nu ifrågasatt utvidgning av befodringsrätten för prästerskapet i Visby stift, lämpligen kunna införas såsom ett nytt moment i 3 § prästvalslagen.

I samband med den nu behandlade frågan om beredande av utvidgad befodringsrätt för präster tillhörande Visby stift kunde måhända ifrågasättas, huruvida icke även i andra hänseenden behov föreligger av vissa lättnader i stiftsbandet. Sålunda har domkapitlet i Härnösand i sitt yttrande över kyrkomötets skrivelse framhållit, att vid den utredning, som i

anledning av kyrkomötets framställning kunde komma till stånd, även syntes böra övervägas möjligheten att tillerkänna vidgad ansökningsrätt åt prästerskapet i Härnösands och Luleå stifts ödebygd församlingar. För närvarande torde man emellertid enligt min mening böra vidtaga endast den nu föreslagna utvidgningen av befordringsrätten för prästerskapet i Visby stift, vilken är betingad av nödvändigheten av att underlätta prästrekryteringen i stiftet och synes mig vara av särskilt angelägen natur. Det av domkapitlet i Härnösand framförda förslaget om utsträckt befordringsrätt för vissa präster i Härnösands och Luleå stift har därför synts mig icke böra nu föranleda någon åtgärd.

Frågan om ändring av gällande bestämmelser rörande prästvals avslutande.

Jag anhåller nu att få övergå till behandling av kyrkomötets framställning den 18 november 1938 om ändring av gällande bestämmelser rörande prästvals avslutande.

I 32 § 2 mom. prästvalslagen stadgas i fråga om prästval, bland annat, att valet skall försiggå under de timmar, som av valförrättaren efter kyrkorådets hörande blivit bestämda och i kungörelsen om valet angivits, samt att, när den utsatta tiden är till ända och någon ej längre är tillstädes för avgivande av röst, omröstningen skall förklaras avslutad. Ifrågavarande stadgande har utan ändring upptagits från den förut gällande prästvalslagen av den 9 december 1910, vilken lag i huvudsak grundade sig å ett av särskilda kommitterade den 9 november 1907 avgivet förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster.

Före tillkomsten av 1910 års lag gällde enligt lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning av prästerliga tjänster, att vid prästval röstningen skulle verkställas efter upprop samt att röstägande, som två gånger uppropats av valförrättaren och ej framträtt till valbordet, förlorat sin rösträtt. I fråga om prästval i församling, där i följd av folkmängdens storlek röstning efter upprop icke kunde bekvämligen tillämpas, ägde emellertid, efter en år 1888 vidtagen ändring i 1883 års lag, Kungl. Maj:t förordna om annat förfaringssätt.

I det förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster, vilket framlades av 1907 års kommitté, hade med avseende å prästvals avslutande upptagits en bestämmelse av innebörd att, när den utsatta tiden vore till ända, dörrarna till vallokalen skulle stängas men alla dessförinnan inkomna röstägande lämnas tillfälle att deltaga i valet. Vid granskning av denna bestämmelse anmärktes emellertid av högsta domstolen, att i händelse vallokalen icke vore tillräcklig för inrymmande av alla dem, som vid valtids utgång kommit tillstädes, ifrågavarande bestämmelse kunde vålla svårighet samt att det hellre syntes kunna stadgas att, när den utsatta tiden vore till ända och någon ej längre vore tillstädes för avgivande av röst, omröstningen skulle förklaras avslutad. I enlighet med vad högsta domstolen sålunda

förordat avfattades ock sedermera den i 1910 års lag förekommande bestämmelse rörande prästvals avslutande, vilken därefter, såsom jag nyss erinrat, oförändrad upptagits i 32 § 2 mom. i nu gällande prästvalslag.

I fråga om valförrättnings avslutande vid kommunalval och vid val till riksdagens andra kammare gäller enligt 33 § 1 mom. kommunala vallagen och 69 § 1. lagen om val till riksdagen, att när alla, som vid det för valförrättningens slut fastställda klockslaget äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, ordföranden skall förklara röstningen avslutad.

Kyrkomötets nu ifrågavarande framställning var föranledd av en av skattedirektören K. G. A. Sandström m. fl. vid 1938 års kyrkomöte väckt motion (nr 5), däri föreslagits, att kyrkomötet måtte i underdånig skrivelse hemställa om sådan ändring i lagen om tillsättning av prästerliga tjänster, att bestämmelsen rörande valets avslutande erhöle motsvarande avfattning, som i kommunala vallagen och lagen om val till riksdagen meddelats beträffande däri avsedda val. Till stöd för detta förslag hade i motionen anförts:

Den i 32 § 2 mom. prästvalslagen förekommande bestämmelsen rörande prästvals avslutande hade visat sig medföra åtskilliga olägenheter. Sålunda förekomme, att densamma missuppfattades av valförrättaren, så att denne vägrade dem att rösta, vilka tillstädeskommit efter utgången av den i valkungörelsen utsatta tiden men innan omröstningen förklarats avslutad. Vidare orsakade bestämmelsen ej sällan betydande tidsutdräkt vid valförrättningen; så länge någon vore kvar, som icke hunnit rösta, finge valet ej avslutas, ehuru den utsatta tiden vore överskriden. Under det att den kvarvarande fullgjorde röstningen, hunne en ny väljare anlända, varpå valförrättningens avslutande ånyo måste uppskjutas. På detta sätt kunde den utsatta valtiden väsentligt överskridas, ehuru vid dess utgång endast en väljare fanns tillstädes, som icke röstat. Fall kunde förekomma, då nu berörda ordning för vals avslutande utnyttjades av personer, som arbetade för den ene eller andre kandidaten, i det att valets avslutande fördröjdes för att bereda tillfälle för i sista stund tillkallade väljare att hinna anlända. De i kommunala vallagen och i lagen om val till riksdagen förekommande bestämmelserna om valförrättnings avslutande tillämpades sålunda, att de, som vid valtids utgång tagit plats i den vid samma tidpunkt förefintliga kön av väljare, finge fullgöra sin röstning oberoende av om de befunne sig inne i vallokalen eller ej, medan däremot inga senare anlända finge taga plats i väljarkön. Med en avfattning i enlighet med berörda bestämmelser i kommunala vallagen och i lagen om val till riksdagen undveke man de olägenheter, som vore förenade med den nu gällande bestämmelsen rörande prästvals avslutande.

I det betänkande (nr 4), som kyrkolagsutskottet avgav i anledning av berörda motion, anförde utskottet:

Utskottet vore ense med motionärerna om att ifrågavarande bestämmelse rörande prästvals avslutande kunde medföra de ogynnsamma verkningar, som i motionen påtalats. Olägenheterna med tidsutdräkt och missbruk för tillkallande i sista stund av väljare syntes dock endast göra sig gällande i stora församlingar. Ehuru utskottet således ansåge den föreslagna

ändringen vara befogad, vore den emellertid enligt utskottets förmenande icke av den betydighet, att en lagändring enbart fördenskull borde komma till stånd. Dock borde enligt utskottets uppfattning förhållandet bringas till Kungl. Maj:ts kännedom för att beaktas, därest annan ändring i prästvalslagen komme att företagas.

Kyrkomötet beslöt därefter på hemställan av utskottet att hos Kungl. Maj:t göra den framställning i ämnet, vilken återfinnes i kyrkomötets skrivelse den 18 november 1938.

Framställningen har tillstyrkts i samtliga däröver avgivna yttranden.

Det torde vara obestriddigt, att den i 32 § 2 mom. prästvalslagen förekommande bestämmelsen rörande prästvals avslutande i vissa fall kan medföra olägenheter i de hänseenden, som i den vid kyrkomötet väckta motionen i ämnet närmare angivits. Även om dessa olägenheter icke kunna sägas ha gjort sig gällande annat än i begränsad omfattning, lär det dock få anses påkallat att genom en omredigering av ifrågavarande stadgande till överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i kommunala vallagen och i lagen om val till riksdagen undvika de mindre gynnsamma verkningar, som stadgandet i sin nuvarande avfattning kan medföra. I enlighet härmed har ock i det inom ecklesiastikdepartementet utarbetade förslaget till lag angående vissa ändringar i prästvalslagen den nuvarande bestämmelsen rörande prästvals avslutande ersatts med ett stadgande av innehåll, att när alla, som vid det för valets slut fastställda klockslaget äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, omröstningen skall förklaras avslutad. Att det härvid skall ankomma på valförrättaren eller, där valförhandlingarna ledas av sådan biträdande valförrättare, som avses i 22 § 3 mom. prästvalslagen, på denne att förklara omröstningen avslutad, torde såsom själfallet icke behöva särskilt föreskrivas.

Departementschefen.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över omförmälda förslag till lag angående vissa ändringar i lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster av den lydelse, bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:
C. A. Elcbom.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 21 februari 1941.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 14 februari 1941 tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 7 februari 1941, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag angående vissa ändringar i lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av häradshövdingen S. M. Nyström.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 28 februari 1941.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ERIKSSON, BERGQUIST, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler t. f. chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Rosander lagrådets den 21 februari 1941 avgivna utlåtande över det den 7 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till lag angående vissa ändringar i lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster.

Med förmälan att lagrådet lämnat förslaget utan erinran hemställer föredraganden, att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lennart Häggqvist.
